

9. maj 2019

UPA2019/10

2019-mi aningaasaqarnikkut ingerlatsineq pillugu Nalunaarut
(Aningaasaqarnermut Nunanilu Avannarlerni suleqatigiinnermut Naalakkersuisoq)

Aningaasaqarnikkut ingerlatsineq pillugu nalunaarut 2019 –p aningaasatigut ingerlatsinermit naalakkersuisut pisimasunut siunissamilu pisussanut nalunaarutaat pillugu Siumumiit imaattumik oqaaseqassaagut:

Sumiiffinni amerlasuuni aalisarneq inuuniarnermi qitiulluinnartuuvoq. Naalakkersuisunut kaammattuutigissavarput inoqarfinni unammerfiunngitsuni akigitat appasinnerusarneri misissuiffigeqqullugit aammalu tunitsiveqarnikkut unammillersinnaanerup annertusarsinnaanera kommuuni aalisartullu suleqatigalugit misissuiffigeqqullugit.

Eqqarsaatersuutit ilagisinnaavaa umiarsuarnik tunitsiveqartarnerup allanngortinneqarsinnaanera. Atulersinnaanerlugit umiarsuit tunisassiorfiit. Taamaaliornikkut nunami sulisussaaleqisinnaaneq aalisartullu tunitsivissaaleqisarnerat anigorniarneqarsinnaavoq. Tunisassiorfiit puttasut malersortalissavaat tunitsivissaaleqiffiit.

Ilisimalersimavarput aalisagartassat, soorlu Tunumi pisarineqartartut ilaat eqqarsaatigalugit soorlu Islandimiut ilaatigut oqartarsimasut namminneq pisassamik % -ia appartinneqassappat Kalaallit kilisaataasa Islandimiut umiarsualiiviinut talittarnissaat killilersorneqalissasoq. Tassani patsisit ilagisimavaat kalaallit Tunumi imaluunniit talittarfusinnaasumik umiarsuarmik peqannginnatta.

Siumup tungaaniit tamanna akuerisinnaanngilarput. Taamaattumillu Naalakkersuisut kajumissaassavagut ajornartorsiutip taassuma uluarsineqarnissaa anguniarlugu aalisariutaatillit oqaloqatigeqqullugit. Isumaqatigisinnaanngilarput Island-p nunattalu akornanni pisassakittuaannarnissarput patsit qulaani taasarpud patsisigalugu.

Aammattaaq Naalakkersuisut saqqortuumik kajumissaassavagut iluoornerisooq aalisagartassagut sanilitsinnik ikinnerusarnerisut politikkimi pissutsit patsisigalugit. Uagut kalaallit imartarput eqqaamiutta ilaannit annertunerujussuugaluarpog.

Aammattaaq Naalakkersuisut kajumissaassavagut aalisariutaatillit suleqatigalugit nunani allani aalisartagassiisoqarsinnaanersooq misissuiffigeqqullugu. Taamaaliornikkut naleqartitsinerulernissaq anguneqassaaq aalisartortattalu tunitsivissaaleqinerat annikillisinneqassalluni.

Ilisimaneqartutut EU suleqatigilluarparput ilaatigut aamma ilinniartitaaneq eqqarsaatigalugu

Ilisimaneqartutut Tuluut Nunaat EU-mit anisussaavoq. Qujanartumik tamanna pitinnagu Naalakkersuisut Tuluut Nunaannik ukioq ataasiugallartoq aalisakkanik tunisisarnerput pillugu isumaqatigiissuteqarput. Piumasaqaatigissavarput isumaqatigiinniarnert eqqumaffiqeqarumaartut, nunammi taassuma niuerfiginera nunatsinnut nalilerujussuuvoq siunissami annaasariaqanngitsooq.

Naalakkersuisut kajumissaassavagut inuussutissarsiutinik massakut piginngisatsinnik ujarlertuaannaqqullugit tassunga ilanngullugu suliffiit nunatsinnut tunngassuteqartut, massakkulli

nunani allaniittut, nunatsinnut nuunneqarsinnaanerit maanilu nunami annertunerusumik aningaasarsiornerit iluaqutaasinnaanerat misissuiffigeqqullugu.

Nalunaarusiami naatsorsuutigineqarpoq imermik sermimillu tuniniaaneq nunatta aningaasarsiornerit isumalluutitut ilaalissasoq.

Isumalluarnerup piviusunnigortinneqarnissanut iliuuseqarniarlutik Naalakkersuisut periusissiorput. Tassani pineqartut ilagivaat immikkoortut tallimat toqqarneqarmata. Pitsaassusaasa qulakkeernissaat misissorneqarsimavoq. Nunamut allanut tuniniaalersinnaasoq Imivik pilluaqqarput iluatsissilluarnissaannillu kissaappagut.

Naalakkersuisut ilungersortumik kajumissaassavagut tuniniaanissamut akuersissutinik tunniussisarneq sukkaasumik ingerlattaqqullugu. Pingaartuuvoq nunanit allanit inangerneqannginnitsinni suliat naammassineqartarnissaat.

Kisitsisit takutippaat takornariaqarneq 2015-imiit 2018 siuariarsimasoq. Tamanna nunanit allaniit tikittartut amerlariarnerannik aallaaveqarpoq.

Naatsorsuutigineqarpoq takornariaqarneq nunatta isertitai 2017-imi 340 mio. kr. misaaniittut.

Maluginiarparput sinerissami sumiiffinni assigiinngitsorpasuaarni innuttaasut suliffinnik mikisunik annertuunillu pilersitsiorportut. Siumup tungaaniit takornariaqarneq suliaqartut tamaasa qutsavigerusuppagut.

Siunissaq eqqarsaatigalugu takornariaqarneq qitiusumit suliniutit minnerunngitsumillu namminersortut isumalluarlutik suliniutaat Siumup tungaaniit isumalluarfigilluarparput.

Nunat akimorlugit nukissiteqarneq suleqatigiiffik (IEA) nalunaaruteqarpoq siunissami uuliamik pisariaqartitsineq annertuseriassasoq. Massakut nunatsinni uuliasiornerimik ingerlatsiniarneq annikitsuinnaavoq.

Taamaammatt nunatta uuliasiornerit soqutigineqarnerit annertunerulersi-manera Naalakkersuisunit eqqumaffigineqarnera isumalluarfigaarput.

Aatsitasarsiornerit akornanni oqaloqateqartarnitsigut Siumumiit maluginiarparput annertuumiik ujartorneqartoq akuersissutinik misissuinnissannilluunniit tunniussisarnerit arriigineqartut.

Naammagittaalliorneq tamanna Siumup tungaaniit paasisinnaalluarparput. Taamaattumik Naalakkersuisut ilungersortumik qinnuigassavagut aningaalerusuttut oqariartuutaat paaseqqullugu. Piaarnerpaamik paasisariaqarpaat sukkaasumik sukumiisumillu suleriarusuttugut.

Nuannaarutigaarput Sisimiuni aatsitassarsiornermi ilinniarfik ingerlalluarmat. Inuusuttut amerlasuut piareeqqapput nunatsinni sulinissaminnut aammalu aatsitassarsiornermi aqutsinissaminnut, minnerunngitsumillu nunami allani ilinniakkaminnik qarfaasaanermikkut aatsitassarsiornerit iluanni qaffasissunik ilinniarnissaminnut.

Siumumiit nuannaarutigalugu maluginiarparput annikitsunik aatsitassarsiorlutik akuerineqartut amerliartortut. 2017 – 2018 –imi 44 –sut 2019-p aallartinneqarnera 55 –iullutik. Tamanna isumalluuartitsilissaq Siunissami namminersortut amerliartornerisigut immaqaa aallaqqaammattut

mikigaluarlutik siunissami angisuunngorsinnaasut annertuumillu nunatta aningaasaqarneranut tapertaalerlutik. Taakkuussappullu aatsitassarsiorfiit nunaqavissunit pigineqartut.

Sumiiffinni assigiinngitsuni aatsitassarsiorfiit, suli massakkut ikikkaluartut, nuannaar-luta tikilluaqqussavagut. Siumumiimmi naatsorsuutigilluinnarparput Suliffiit taamaattut nunatta namminiileriartorneranut annertuumik aningaasaleeqataassasut.

Aammattaaq Siumumiit malugeqqussavarput paaseqqullugu aatsartassarsiorfinni suliffissat uagut nammineq tamakkersinnaannginnatsigit. Taamaattumillu nunanit allaneersut ikiortissatut tikilluaqqusariaqarlugit.

Ataatsimut isigalugu suliffissaaleqineq annikilliarloruortoq Siumumiit sakkortuumik inassutigissavarput illoqarfiit nunaqarfiillu ilaanni suliffissaaleqinerup annertuallaanerata apparsarneqarnissaannut iliuuseqaqqullugit.

Taamaattumik Siumumiit inassutigissavarput sumiiffiit ilaasa annertunerusumik aningaasaliiffigineqarnissaat sulissutigeqqullugu.

Suliffissaaleqineq ukiuunerani annertunerusarpoq aasaaneranut sanilliullugu. Taamaattumik pingaaruteqarpoq suliffiit aamma ukiuunerani ingerlanneqarsin-naasut annertusarnissaat. Naalakkersuisut kajumissaassavagut ajornartorsiutip taassuma pitsaanerusup tungaanut iliuusis-sanik misissueqqullugit.

Maluginiarparput suliffissaaleqilersartut amerlanerpaartaat ilinniarsimasuunngitsut. Naalakkersuisut kaammattussavagut ilinniarsimannngitsut ilinniakkamikkut qarfarsaataasinnaasunik pikkorissarnissaannut periusassanik misissueqqullugit. Tamanna kommuunit suleqatigalugit ingerlanneqarsinnaavoq.

Ilanngullugu Naalakkersuisunut kajumissaarutigissavarput nunaqqatitta innarluuteqarnertik allatulluunnit annikinnerusumik piginnaasaqarnertik patsisigalugu tamakkiisumik sulisinnaanngitsut eqqarsaatigalugit suliffeqarusunnerat tigulluaqqullugu periarfissanillu ujarleqqullugit.

Nunatta aningaasaqarnikkut ingerlalluarnera aamma kommuuninut pitsaasumik sunniuteqartarpoq. Ataatsimut isigalugu kommuunit aningaasaqarnerat ajorisassaannngitsumik ingerlanneqarpoq. Taamaakkaluartorli Naalakkersuisunut eqqumaffigeqqussavarput sanaartornerit sumiinneri aallaavigalugit kommuunit aningaasaqarnerat aamma annertuumik sunnerneqartarmat sanaartornerit siammasissumik ingerlanneqartarnissaat eqqumaffigeqqullugu.

Akitsuutit akileraarutillu ataatsimut isigalugit maluginiarparput 2018-imi isertitat 2017-imut sanilliullugit 160 mio. Kruuninik annertunerusut.

Akitsuutit eqqarsaatigalugit qaffariaatit ilaatigut aalisarnermit, qamutit motorillit eqqunnerannit pisuupput.

Nunatta aningaasarissaarnera Siumup isumaa malillugu aamma pissakinnerusunut malunnaatilimmik sunniuteqartariaqarpoq. Tassani ilaatigut takoqqussavagut inummut ilanngaatiq qarfarneqarnissaa, utoqqalinersiallit annertunerusumik sulinerikkut aningaasarsiorsinnaanerata annertsarnissaa, sulinermut ilanngaatiq il.il

Maluginiarparputtaa akitsuutit tupamit imigassanillu pisut appariarnerat. Tamanna

takussutissaavoq pujortannginnerulersugut iminnginnerulerlutalu.

Innuttaasut pisortanut akiitsui ajoraluartumik suli qaffariartornerat takuneqarsin-naavoq. Tamanna kommuunit suleqatigalugit anikillisartariaqarpoq.

Pisortat suliffeqarfiutaasa akiitsuisa ukiuni tulliuuttuni qaffariartussasut takuneqarsinnaavoq. Qaffariaatit annertunerpaat Kommuneqarfik Sermersuumi aammalu mittarfissualiornissamut attuumassuteqarput.

Maluginiarparput kommuunit allat taamatut ittunik attartornissaminnut pilersaaruteqanngitsut. Taassuma takutipkaa ineriartorneq annertunerpaaq kommuunimut ataatsimut aallaaveqarluni ingerlanneqartoq.

Naalakkersuisunut ilungersortumik eqqumaffigeqqussavarput kommuunit suliffeqarfiutaasaluunniit attartorsinnaanerat agguaqatigiinnerusumik ingerlanneqartariaqartoq.

Nunatta ataatsimut aningaasanik attartorsinnaanera qummut qilleqalersussaavoq. Taamaaliunngikkutta nunatta akiliisinnaassusia innarlerneqassammat. Nakkutigilluarneqartariaqarpoq attartorneqarsinnaasat killeqalernerisigut nunap immikkoortuinut allanut aningaasaliisinnaaneq mattunneqannginnissaa.

Namminersornerulernitta eqqunneqarneraniit maannamut ilinniarsimasut amerlasuut pigilersimavagut. Tamanna aamma tanngassimaarutigilaartariaqarparput. Taamaakkaluartorli nassuerutigissavarput ilinniarsimassuserput suli amigaateqartoq.

Inuusuttut arlallit nunanut allanut ilinniariartortarput, taakkunanilu sungiusaqaalaarnissaq ilaasa kissaatigisarpaat. Naalakkersuinut kajumissaarutigissavarput inuusuttut uteqqinnissaannut suliniutinik inuusuttut pineqartut suleqatigalugit misissueqqullugit.

Inuusuttut ilinniareerlutik uternerminni ugartortarpaat inissiat, meeqqeriviit, atuarfiit allarpassuillu pitsaassusaasa ajunnginnissaat.

Malugeqqussavarput pitsaasumik ilinniartitaaneq amerlasuutigut aatsaat meeqqat atuarfianni pitsaasumik angusaqarnikkut anguneqarsinnaammata.

Naalakkersuisut suliniutissatut saqqummiussassaat qilanaaralugit utaqqissavagut.

Innuttaasusut tamatta peqqinnissarput neriuutitta annersarisarpaat. Napparsimalissaguttalu ikiorneqarnissarput aamma naatsorsuutigisariaqarparput. Taamaattumik ugartortuartigu peqqinnissaqarfikkut sulinneqarnissarput sapinngisaq pitsaanerpaajussasoq.

Pingaaruteqarpoq oqaatigissallugu peqqissaavinni sulisorpassuaqarmat sulilluartunik. Taamaammat Naalakkersuisunut piumasarissavarput sussaqtartut tamaasa suleqatigalugit ajornartorsiutip iluarsineqarnisaanut suliaqaqqullugit.

Ilanngullugu pinaveersaartitsinermi suliaqarneq kommuunit suleqatigalugit annertusaanissaq kajumissaarutigissavarput. Suliassami uani aamma pingaaruteqarpoq piumassutsimikkut suliaqartut suleqatiginissaat.

Peqqinnissaqarfiup pitsaasup tungaanut ingerlallualernissaa suleqatigiissutigisigu

Kommuunit avatanngiisitsinnik mingutsitsinninnissaa anguniarlugu suliniutaat tapersorsorparput. Nuannaarutigaarputtaaq ulluinnarni akisussaaffimmik kommuunit tigusinerat.

Nunatsinni inissaaleqineq annertoorejussuuvoq aammalu massakktu iliuuseqarfigineqanngikkuni annertusiartuinnassaaq. Oqaluttuarisaanerullu takutippaa maannamut iliuusaasimasut naammangitsut. Taamaattumik massakkorluinnaq pitsanngorsaasoqartariaqarpoq ajornartorsiut iluarsineqassappat – iluarsineqartariaqarpormi.

Pisortanit isumagineqassapput innuttaasut nammineerlutik sanaartornissaminnut periarfissaqanngitsut.

Qujanartumik innuttaasut amerlasuut nammineerlutik inissialiornissaminnut periarfissat atugassarititaasut atorlugit sanaartorput. Siumumiillu isumaqarpugut periarfissat taamaattut annertunerusumik amerlanerusunut atorneqarsinnaanerata periarfissiuunneqartariaqarput. Tamanna aamma inoqarfinni amerlanerusuni atorneqarsinnaasariaqartoq Siumumiit isumaqarpugut.

Ajornartorsiutip iluarsineqarnisaanut Inatsisartuni partiit tamarmik suleqatigiillu-innartariaqarput. Ajornartorsiutip iluarsineqarnissaa anguniarlugu piumasarissavar-put piaartumik Naalakkersuisut susassaqtut tamaasa peqatigalugit iluarsiissutissanik Inatsisartunut saqqummiisariaqtut.

Naalakkersuisut 2020 –imut aningaasatigut inatsisassatut siunnersuusiornermut atatillugu naatsorsuutigaat aningaasariisaartoqassasoq. Taamaakkaluartorli soorunami mianersorfissat aamma eqqaasitsissutigalugit.

Siumumiit isumaqarpugut isumalluarneq taanna aamma nunap immikkoortuinut katataalersimassutut taaneqarsinnaasunut iluaqutaasariaqartoq. Iluaqutaasariaqartorlu innuttaasut assigiinnerusumik sumiikkaluarunilluunniit atugassarisaannut.

Akileraaruseriaatsunut Siumumiit allanngueqataarusuppugut, minnerunngitsumik akissaa-teqannginnerusut utoqqaallu eqqarsaatigalugit. Ukiut 14-t inummut ilanngaata allanngor-simangilaq, naak inuuniarnermi akigititat agguaqatigiisillugu 50 % sinnerlugu qaffariarsimagaluartut.

Utoqqalilersut sivilunerusumik sulinissaminnut aammalu periarfissinneqassapput kiisalu utoqqalinersiaminnik annertunerusumik tigusisarnissaat periarfissinneqassaaq.

Suliami uani aalisartut piniartullu utoqqalinersiaqalersimasut allagartaminnik peqaannarissaat nalilersuinermi ilaatinneqassapput.

Inummut ilanngaatip qaffarneratigut aammalu sulinermi ilanngaatip atulersinneratigut innuttaasut aningaasaqannginnerusut utoqqaallu amerlanerusut ulluinnarni aningaasaqarnerat malunnaatilimmik pitsanngoriassaaq.

Inatsisartuni partiit suleqatiberaagut iluarsisariiallit taagorsinnaasatta amerlasuut piaartumik iluarsineqarnissaat anguniarlugu. Innuttaasut peqqaatigut assortuutiinnarata ajornartorsiutit suleqatigiilluta iluarsissagigut.

Periarfissaqarpugut nuna manna najussallugu sulii pilerinartuutinnissaanut.

Assaat kissartut meeragutta, utoqqaagutta innarluuteqartuuguttaluunniit pisariaqartittu-aannassavagut. Taamaattumik Siumumiit Naalackersuisunut piumasaraarput tamakkununga sullissinerup pitsaanerulernissaanut minnerunngitsumillu taakkunani sulinerup kajuminnarnerulernissaanut atugassarititaasullu pitsaanerulersnissaanut periusissanik piaartumik Inatsisartunut saqqummiussaqaarnissaanut.

Ulloq unnuarlu toqqissilluta inuuneqarsinnaanissatsinnut upalungaasimaneq aallaaviulluinnarpoq, taamaattumik upalungaarsimassutsinnut atugassarititat malunnaatilimmik pitsanngorsarnissaanut Naalackersuisut suliniuteqaarnissaat ilungersortumik ujartorparput.

Taamaammat Siumumiit kikkut tamaasa suleqatiseraagut nunatta amerlarusunik inoqalernissaata anguniarnissaanut. Danmarkimi kalaaleqaterpassuaqarpugut nunatsinnut uterusuttunik. Qularinngilaralu aamma nunanit allanit nuukkusuttoqassasoq.

Inoqarnerulernerup kingunerissavaa aningaasarsiornikkut siuariarnej.

Siumumiit pingaartilluinnarparput nunatta assigiimmi tunngaveqarluni ineriartortinneqaarnissaa, taamaattumik Namminersorlutik Oqartussat suliffeqarfiutaasa sineruissamut nuunneqaarnissaanut pilersaarutinik ujartuivugut

Nuna assigiimmik naligiimmillu tunngaveqarluni ineriartortinneqartoq tassaavoq nuna aamma ataatsimoortoq.

Naggataatigut inussiarnersumik Inatsisartuni partiit suleqatiseraagut nunatsinni iluarsisassat amerlasuut iluarsineqaarnissaanut ataatsimoortumik suleqatigiinnissatsinnut.

Ajornartorsiutit angisuut suleqatigiilluta assortuuttorsuunatalu iluarsisigit. Taamaaliorutta innuttaasut isumallualernissaminnut patsisassaqaalissapput taamatut oqaaseqaateqarluta minnerunngitsumillu assigiinngitsunik piumasaqaateqarluta aningaasaqarnermut 2019-mut nalunaarut tusaatissatut tigussavarput

Hermann Berthelsen
Siumut.